

TOEZICHT VAN DE NBB OP OPTIMA BANK
(inleidende uiteenzetting van gouverneur Smets en eregouverneur Coene op de Parlementaire
onderzoekscommissie dd. 21 september 2016)

Context op het ogenblik van en volgend op de overname

Optima Financial Planners verkreeg in 2011 een bankvergunning via de overname van en de fusie met Ethias Bank. Deze nieuwe bank begaf zich op de Belgische financiële markt met een bedrijfsplan dat een combinatie beoogde van het adviseren van vermogende cliënten op basis van een analyse van hun patrimonium en begeleiding in het beleggen in vastgoed, verzekeringsproducten en financiële instrumenten enerzijds, en het aanbieden van een klassieke bankdienstverlening anderzijds.

Optima Bank startte haar activiteiten in een turbulente periode waarin de sovereign crisis nog volop woedde, de banken het vertrouwen van markten en de cliënten moesten herwinnen (herstructureringsplannen, zeer significatieve deleveraging van de balansen, terugkeer naar lokale markten en naar een eenvoudig bedrijfsplan) en waarin bovendien werd gesleuteld zowel aan de prudentiële regelgeving als aan de architectuur van het prudentieel toezicht.

In de nasleep van de crisis werd een nieuwe Bankwet in april 2014 aangenomen die een reeks nieuwe regels invoerde (zoals onder meer herstelplannen, aanscherping van de governance vereisten) en werden strengere regels inzake kapitaalvereisten van kracht.

In april 2011 werd de NBB bevoegd voor het micro- en macroprudentieel toezicht op de banken en werd de FSMA de gedrags- en markttoezichthouder. Vanaf november 2014 is het Gemeenschappelijk Toezichtmechanisme ("het GTM") bij de Europese Centrale Bank verantwoordelijk geworden voor het banktoezicht in het eurogebied. Optima Bank werd op grond van de classificatie van het GTM ingedeeld in de groep van de "minder belangrijke" instellingen. Conform de nieuwe toezichtarchitectuur staat de NBB in voor het direct toezicht op dergelijke instellingen, terwijl de Europese Centrale Bank een 'oversight' uitoefent en bevoegd is voor het nemen van een aantal belangrijke beslissingen, zoals de toekenning en de intrekking van vergunningen.

**

Nihil obstat voor de overname en fusie (november 2011)

Het dossier waarmee Optima Financial Planners NV (hierna OFP) de NBB in juli 2011 kennis gaf van haar intentie om de aandelen van Ethias Bank NV te verwerven, verschilde grondig van het eerdere kennisgevingsdossier van 2010 dat de CBFA (op dat ogenblik nog de bevoegde toezichthouder) had afgewezen.

De belangrijkste verschilpunten hadden betrekking op:

- de overnameprijs die bijna werd gehalveerd,
- de financiering ervan die niet langer met in de tijd gespreide betalingen zou verlopen,
- de verbreding van de aandeelhouderskring,
- een betekenisvolle kapitaalversterking ten belope van 17Mio EUR in 2011 (zijnde een verhoging van haar kapitaal ten belope van 9.040 %),

- de belangrijke daling van het risicoprofiel en verhoging van de liquiditeit van de balans doordat Ethias (de verkoper) een aantal risico's uit de bank (overheidsobligaties van perifere landen, hypotheke) op de eigen balans zou nemen,
- de bijkomende maatregelen genomen door de overnemers om de organisatie en de interne controle van de nieuwe entiteit te verbeteren.

Na grondig onderzoek van dit nieuwe dossier evenals van de verschillen tussen dit dossier en het eerdere dossier dat aan de CBFA werd voorgesteld, oordeelde de NBB in het kader van haar daarmee verbonden discretionaire bevoegdheid op 9 november 2011 dat het nieuwe dossier plausibel was, dat de belangrijke pijnpunten die de CBFA had aangehaald, voldoende waren weggewerkt en dat er geen blokkerende argumenten meer waren om zich te verzetten tegen de verwerving van de aandelen van Ethias Bank door OFP.

Op een aantal punten formuleerde de NBB wel randvoorwaarden en aandachtspunten, waaraan de nieuwe fusiebank moest werken. Deze hadden onder meer betrekking op:

- de splitsing tussen de bancaire functie en de vastgoedpromotie,
- een tijdelijke dividendbeperking om het eigen vermogen van Optima Bank te versterken,
- de verdere ontwikkeling van het financieel en organisatorisch draagvlak en
- het uitwerken van een fall-back scenario waarbij een financiële/organisatorische partner zou worden gezocht, mocht het bedrijfsplan van Optima Bank niet het verhoopte succes kennen en de bank geen duurzame rendabiliteit zou kunnen bereiken.

*
**

Toezicht op de bedrijfsorganisatie (2012 – 2013)

Aangezien elke nieuwe entiteit een opstartfase kent waarin de organisatie op punt moet worden gesteld en de synergieën van de gefuseerde entiteiten worden gerealiseerd, heeft de NBB ook Optima Bank een inlooptijd gegund om de fusiebank te stroomlijnen rond het nieuwe bedrijfsplan. Daartegenover stond een intensieve monitoring van Optima Bank in deze periode 2012-2013.

De NBB heeft in dit verband toegezien op de naleving van de vergunningsvoorwaarden waaraan elke bank moet beantwoorden, alsook aan de specifieke randvoorwaarden en aandachtspunten die bij het nihil obstat werden geformuleerd.

Dit toezicht leidde naderhand tot het inzicht dat het organisatorisch draagvlak van de fusiebank beperkt was en dat er steeds een kloof bleef bestaan tussen de prudentiële verwachtingen van de NBB en de intenties van de bank enerzijds, en de stipte realisatie daarvan op het terrein anderzijds.

In 2013 heeft de NBB een inspectie uitgevoerd om de organisatie van het verkoopsnet tegen het licht te houden en een evaluatie te maken van de werking van de onafhankelijke controlefuncties (compliance, risk management en interne audit) op het vlak van het beheer van de risico's verbonden aan het verkoopsnet en de organisatie van de bestrijding van witwassen binnen dit kader. Deze inspectie heeft uitgewezen dat de organisatie op verschillende onderzochte punten de score "ontoereikend" kreeg, wat resulteerde in een belangrijk aantal aanbevelingen met hoge criticiteit.

De NBB heeft in het kader van de inspectie op het verkoopsnet echter geen concrete vaststellingen van witwasverrichtingen gedaan.

Hoewel de bank de vaststellingen aanvaardde, een nieuwe compliance officer aanstelde en een omstandig actieplan opzette om alle aanbevelingen uit te voeren, was deze inspectie – naast het zwakke financiële track record (cf. infra) – een van de doorslaggevende elementen in de besluitvorming van de NBB van begin 2014, namelijk de vaststelling dat Optima Bank er op eigen kracht niet in zou slagen om een goed georganiseerde bankactiviteit met een duurzaam bedrijfsmodel uit te bouwen.

*
**

Evolutie van de financiële positie (2012 – 2013)

Terwijl OFP op het moment van de overname van Ethias Bank een behoorlijk rendabele bemiddelaar was, gold dit niet voor de over te nemen bank. In het kader van de onderhandelingen over de overname bekwam OFP evenwel dat een aantal onrendabele posities en activiteiten van Ethias Bank uit de bank werden gelicht en bij Ethias NV terecht kwamen, met als bijkomend gevolg dat het risicoprofiel merkelijk afnam en de liquiditeitspositie sterk verbeterde.

Een belangrijk aandachtspunt in 2012 bleek de evolutie van de rendabiliteit te zijn, die merkelijk minder oogde dan de voorheen gerealiseerde resultaten van OFP en de gebudgetteerde cijfers van de fusiebank. De in het kennisgevingsdossier gebruikte hypothesen met betrekking tot de evolutie van de commissies op bemiddeling in vastgoed en verzekeringsinstrumenten bleken zich in het nieuwe bedrijfsmodel en in de gewijzigde financieel-economische context in veel mindere mate te realiseren, ongetwijfeld niet geholpen door de reputatieschade die Optima Bank opliep vanwege de publiciteit, begin 2012, over haar conflict met de fiscale autoriteiten, terwijl de kosten hoger uitvielen dan begroot. De NBB wees Optima Bank er onmiddellijk op dat een persistent gebrek aan rendabiliteit de solvabiliteitspositie zou kunnen ondermijnen.

Vanaf juli 2013 heeft de NBB Optima Bank verplicht om in het licht van een globale beoordeling van alle risico's waaraan de bank was onderworpen, bovenop de reglementaire kapitaalminima, aanvullende kapitaalbuffers aan te leggen (zogenaamde pijler 2 buffers) die onder meer de verwachte verliezen van de komende 12 maanden moesten dekken. Naast de afbouw van risicoposities heeft Optima Bank in 2014 een kapitaalversterking van € 4.4 mio doorgevoerd op aandringen van de NBB.

Behalve het algemeen onvermogen van Optima Bank om het bedrijfsmodel rendabel te maken, waren er ook enkele specifieke ondeskundige managementbeslissingen die hoge kosten met zich brachten. Als voorbeeld geldt de beslissing tot het aanbieden van de Premium spaarrekening in het vierde kwartaal van 2013 waarvan het aangeboden rentetarief zich ver boven de marktvoorwaarden bevond, wat een veel grotere dan verwachte toevloed van deposito's veroorzaakte en dus een zwaar negatieve interestmarge genereerde.

Mede op aandringen van de NBB versterkte Optima Bank de bestuursorganen met enkele ervaren bestuurders.

*
**

Zoektocht naar financiële partner (2014)

Begin 2014 kwam de NBB tot de conclusie dat Optima Bank er op eigen kracht niet in zou slagen om de bank zowel organisatorisch als financieel op de rails te krijgen en gelastte zij Optima Bank om dringend een ervaren externe partner te zoeken. Daarnaast legde zij een aantal herstelmaatregelen zowel op het vlak van solvabiliteit (kapitaalversterking), rendabiliteit (kostenbeheersing) als liquiditeit (liquide houden van de balans) op.

*

**

Afbouw van de bankactiviteiten (oktober 2014 – einde 2015)

In de tweede helft van 2014 werd de toestand van Optima Bank herhaaldelijk geëvalueerd.

De vaststelling dat Optima Bank de door de NBB gevraagde maatregelen niet volledig had uitgevoerd en ook geen partner had gevonden, bracht de NBB uiteindelijk tot de beslissing dat de bank een aantal elementen uit haar herstelplan, namelijk de stopzetting van de kredietverlening, de verkoop van de kredietportefeuille en de stopzetting van het aantrekken van nieuwe spaargelden, onmiddellijk moest uitvoeren en niet, zoals Optima Bank zelf had aangekondigd in een persbericht van 2 september 2014, vanaf 2015.

De NBB heeft in dit verband verschillende scenario's tegen elkaar afgewogen (onmiddellijke intrekking van de vergunning, geleidelijke afbouw) en kwam tot het besluit dat een geleidelijke afbouw van de activiteiten de voorkeur verdiende, in het licht van de bescherming van de deposanten, de schuldeisers en de werknemers. Ervaring uit de financiële crisis had namelijk geleerd dat het oplossen van problemen bij een bank via een doorgedreven *deleveraging* van de balans onder gecontroleerde omstandigheden betere resultaten kan opleveren dan een onmiddellijke liquidatie met een gedwongen en vaak verlieslatende verkoop van de activa.

Vanaf dat ogenblik ging de aandacht van de NBB prioritair naar de liquiditeit van de bank. Daarvoor was Optima Bank steeds behoorlijk liquide geweest, weliswaar vanuit een *going concern* benadering. Echter, zodra een bank in run-off gaat, moet de liquiditeit worden geanalyseerd vanuit een *gone concern* benadering, waarbij wordt nagegaan hoeveel liquide activa de bank kan stellen tegenover de terug te geven cliëntendeposito's in geval van vereffening van de desbetreffende bank.

Op verzoek van de NBB legde Optima Bank een geleidelijk afwikkelingspad vast, waarbij de actiefbestanddelen zoals kredieten op een geordende wijze zouden worden opgezegd of overgedragen naar andere banken en de deposito's gestaag zouden worden afgebouwd. Teneinde de goede afloop van de run-off veilig te stellen, voerde Optima Bank op verzoek van de NBB begin 2015 een nieuwe kapitaalversterking van € 7 mio door en stelde de hoofdaandeelhouder zich persoonlijk garant voor € 20 mio, waarmee een eventueel liquiditeitstekort op het einde van de afwikkeling kon worden gedicht met inbegrip van in een situatie van samenloop. De bankvergunning zou worden behouden tot op het ogenblik van de volledige aanzuivering van de verbintenissen ten aanzien van de deposanten.

In het licht van de gestage afbouw van de kredietportefeuille en de looptijd van sommige kredieten, en met het oog op de latere doorstart van Optima, gaf de NBB Optima Bank in augustus 2015 de toestemming om een beperkte hoeveelheid financiering op te halen, maar uitsluitend bij professionele partijen die de specifieke situatie van Optima Bank en haar toekomstige bedrijfsplan konden beoordelen en aan die financiering de juiste prijs konden verbinden. De NBB heeft midden oktober 2015, in het kader van haar analyse van de liquiditeitsrapportering van Optima Bank, echter ontdekt dat financiering was opgehaald bij entiteiten die niet als professionele partijen konden worden gekwalificeerd. De NBB heeft Optima Bank laten weten dat dergelijke transacties niet strookten met de voorwaarden van de NBB en heeft voorkomen dat nieuwe financiering opgehaald (of hernieuwd) werd bij dergelijke entiteiten.

De gecontroleerde run-off werkte volgens plan, aangezien de kredieten tussen september 2014 en maart 2016 afnamen van € 213 mio tot € 24 mio (Optima Bank kon trouwens, op enkele uitzonderingen na, de kredieten tegen boekwaarde overdragen) en de deposito's van € 665 mio tot € 87 mio daalden in dezelfde periode.

Deze evolutie evenals de andere maatregelen die de toezichthouder ten aanzien van Optima Bank heeft toegepast tonen duidelijk aan dat Optima Bank het voorwerp van een diepgaande controle vanwege de NBB heeft uitgemaakt.

*
**

Toen het run-off scenario werd doorkruist door de vaststelling, in het voorjaar van 2016, van onregelmatigheden binnen Optima Bank en de resulterende vertrouwensbreuk tussen de NBB en Optima Bank, stelde de NBB een speciaal commissaris aan. In een latere fase kwam Optima Bank door het verlies van vergunningen en het wegvallen van een toekomstperspectief terecht in een liquidatiescenario.

Eindfase (2016)

Begin 2016 analyseerde de NBB nieuwe informatie in het kader van de beoordeling van het plan dat Optima Bank had ingediend met het oog op een doorstart als beursvennootschap. Deze analyse leidde naar het vermoeden van ernstige onregelmatigheden, dat naderhand werd bevestigd op basis van een inspectie. Er kwam met name aan het licht dat de hoofdaandeelhouder een aantal verborgen en complexe constructies had opgezet om, via Optima Group en de vastgoedpoot, kasstromen uit Optima Bank te laten vloeien zonder reële tegenprestatie in het voordeel van de bank.

De NBB oordeelde dat deze praktijken ten nadele van de bank, gelet op haar preciaire situatie en de oplopende verliezen, de liquiditeitspositie van de bank ernstig konden aantasten indien er geen einde aan werd gemaakt. Deze vaststellingen leidden tot een vertrouwensbreuk tussen de NBB en Optima Bank in 2016.

*
**

Aanstelling van een speciaal commissaris

Gezien de ernst van de feiten en gelet op voormelde vertrouwensbreuk, heeft de NBB moeten besluiten dat het bestuur en het management van de bank niet in staat waren om zelf in te staan voor een ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten. In deze context en met het oog op, in de mate van het mogelijke, een ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten heeft de NBB op 13 mei 2016 een speciaal commissaris aangesteld die permanent met een ploeg ter plaatse aanwezig was en zich kon verzetten tegen elke transactie die inging tegen de beslissingen van de NBB.

Geconfronteerd met deze vaststellingen verklaarde de leiding van Optima Bank begin mei 2016 zelf dat Optima Bank vrijwillig verzaakte aan haar vergunning als kredietinstelling evenals aan haar ambitie om beursvennootschap te worden. Op dat ogenblik engageerde de hoofdaandeelhouder zich ten aanzien van Optima Bank als reparatie een achtergestelde lening te verstrekken van € 10,8 mio (die minstens tegen 15 juli moest worden volstort) teneinde de ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten te verzekeren.

Berichten in de media hebben begin juni de problemen van Optima Bank publiek gemaakt en onrust veroorzaakt, temeer omdat Optima Bank zelf niet proactief over haar toekomst had gecommuniceerd. Inmiddels hadden de vastgestelde onregelmatigheden eveneens het perspectief van een doorstart met andere dan een bankvergunning gehypothekeerd, waardoor het liquiditeitstekort bezwaard dreigde te worden met het sociaal passief.

Teneinde een *bank run* te vermijden en de gelijke behandeling van de schuldeisers bij samenloop te verzekeren, heeft de speciaal commissaris aangegeven dat hij zich zou verzetten tegen de uitgaande betalingen, als de leiding van de bank deze zou laten doorgaan, tenzij de hoofdaandeelhouder bewijs zou leveren dat hij zijn engagementen zou kunnen nakomen. Bij gebrek aan elk begin van bewijs ter

zake, heeft de leiding van de bank besloten op 8 juni 2016 om de terugbetaling van de deposanten op te schorten.

Aangifte van faillissement door Optima Bank

Toen bleek dat onvoldoende middelen konden gevonden worden om de bank te redden en bij ontstentenis van de honorering van de engagementen door de hoofdaandeelhouder, is de leiding van Optima Bank tot het besluit gekomen dat de faillissementsvoorwaarden vervuld waren. Bijgevolg heeft de raad van bestuur van Optima Bank op 14 juni 2016 het faillissement aangevraagd.

De NBB heeft niet aangestuurd op het faillissement van Optima Bank. De toezichthouder is wettelijk niet bevoegd om het faillissement van een kredietinstelling te vorderen.

De Rechtbank van Koophandel te Gent sprak op 15 juni 2016 het faillissement uit.

*
**

Conclusie

De overname van Ethias Bank door OFP in 2011 was verantwoord en men kon op dat ogenblik redelijkerwijze aannemen dat de uitbouw van een duurzaam bedrijfsplan realistisch was. Optima Bank is er in de twee daaropvolgende jaren echter niet in geslaagd een goede organisatie uit te bouwen en een positieve rendabiliteit te genereren. In 2014 werd tevergeefs gezocht naar een externe partner die de bank organisatorisch en financieel kon ondersteunen. Vanaf einde 2014 werden de bankactiviteiten geleidelijk afgebouwd, waarbij de balans maximaal liquide werd gemaakt en de lopende kredieten zonder verlies werden overgedragen of terugbetaald. Nadat de NBB in 2016 ernstige onregelmatigheden had vastgesteld die de goede afloop van de run-off zwaar in het gedrang konden brengen, heeft de NBB herstelmaatregelen opgelegd, inzonderheid de aanstelling van een speciaal commissaris, om een ordentelijke liquidatie van de bankactiviteiten te verzekeren. De persberichten over de problemen van Optima Bank en het wegvallen van een toekomstig bedrijfsmodel door het verlies van de vergunningen hebben de bank, bij ontstentenis van de honorering van de engagementen van de hoofdaandeelhouder, in een liquidatiescenario gebracht dat op aangifte van de Raad van bestuur van Optima Bank in een faillissement uitmondde.

* * * * *